

BAJZIK ZSOLT

A SOROKPOLÁNYI KASTÉLY TÖRTÉNETE

1. RÉSZ

A KASTÉLY KORAI IDŐSZAKA

Vas megye nyugati részén található falu 1939-ben Sorkipolány és Sorokújfalú egyesülésével keletkezett.¹ Sorokújfalú nevének első említései a Possessio Wyfalw, Wyffalw, Vyfalú, Sorki Uyfalú. Etimológiáját a Sorok patak-név vagy a Surk–Sork–Sorok személynév és az új + falú szavak összetétele adja. Korai birtokosai között találjuk az Unyomi, Akacs, Lóránth és Bejczy családokat. A 16. század során az Unyomi család újfalú birtokai többször zálogba kerültek, és per tárgyát képezték. 1545-ben Ferdinánd király ítélete alapján Nagyunyomi György és Lóránt Pál, valamint Menyhárt részét Mikebudai Soós Ferencnek ellentmondás nélkül átadták Wyfaluban lévő részeket. A birtokos Akacs, másként Lóránth család jogbiztosító iratai a török pusztítás következtében elpusztultak, 1553-ban Ferdinánd király az Akacs család tagjait birtokaikban Wyfaluban is örökjogon megerősítette. Czobor Imre nádori személynök oklevele 1578-ban a vasvári káptalan tudomására hozta, hogy Akacs Miklós soproni presbiter és testvérei Wyfalú birtokrészeit eladásra kínálták családjuk többi tagjának. Az 1549. évi adóösszeírás az Akach család hat tagjának birtokában 8½ portát, 10 zsellért, három új házat, három szolgát és négy üres telket sorolt fel. Bejczy Ambrus egy portát és egy új házat birtokolt. 1598-ban az Akacs családnak 12 házat írták össze Wyffalwban. Az egytelkes nemesek között 1599-ben egy családfőt találtak. A Bácsmegyei család nőágon került 1639-ben Wyfalú birtokába. Bácsmegyei Simon felesége első férjének sógorától, az első férj javait 1634-ben szerezte meg. A falú a 16–17. század háborús éveiben sokat szenvedett a hadak járásától. 1645-ben Akach Péter írta Batthyány Ádámnak, hogy egerszegi katonák szálltak a falura és sarcolták a jobbágyságot. Batthyány Ádám 1652-ben kötelezte a település lakóit, hogy a körmendi vár-hoz palánkkarót és vesszőt szállítsanak. 1658-ban a Sorok vizén épített háromkerekű malom miatt támadt vita Bácsmegyei Simon és Akacs Péter közös malomhasználatával zárult.²

1 https://library.hungaricana.hu/hu/view/NapiHirek_1939_03_2/?query=sorokpol%C3%A1ny&pg=554&layout=s (Megtekintve: 2020. január 16.)

2 Magyar Nemzeti Levéltár Vas Megyei Levéltára (továbbiakban: MNL VaML) Helytörténeti cédlagújtemény. Sorokújfalú.

Bél Mátyás 1740-es években közölt „Vas vármegye leírása” című munkájában Sorki-újfaluval kapcsolatban megállapította, hogy a település a Párisról elnevezett Bácsmegyei, Akacs Miklós és a Mankóbüki Horváth családoké.³ Már 1713-ban Bátsmegyei István⁴ halálakor felvett osztályban sorkiújfalui kuriális rezidenciát emlitenek a források, amely édesanyjuk halála után Kató nevű lánya örökölt.⁵ Még 1727-ben párisi Bátsmegyei László Simon nevű fiát kitagadja az örökségből, mivel akkor már 20 éve, hogy idegen országba eltávozott, és nem tudott róla semmit. Ezért mindenét másik fiára, Bátsmegyei Györgyre és annak leányára – muraszombati Zobothin Zsigmond feleségére – Bátsmegyei Klárára hagyta. Bátsmegyei György és felesége Palásthy Borbála leányát, Terézt először Niczky Niczky Dániel, majd rumi Rummy Lázár feleségeként említik. Így, az ő révén került a sorokújfalui birtok a Rummy család tulajdonába.⁶ Rummy Lázár (1700–1773) feleségül vette Párisi Bátsmegyei Terézt, az ő gyermekük Rummy József (1744–1807), akinek fia Rummy András (1790–1857) adta el Mikos Jánosnak a sorokújfalui birtokot 1820-ban.⁷

Egy 1775. évi összeírásban pedig a következőket írták a sorkiújfalui birtokról és kastélyról: *„Vagyon ottan keő kastély, melly az réghi Curián áll, és jó Statusban vagyon, kivévén némelly csekély reparatiókat; mellyben vagyon föllül alul tíz kálhás szoba, egy konyha, két bolt, és az Altaia mind bót haitásos, Pinczékkal edgyütt, mellyeknek három szegletit keríti egy cziradás kertecske; Ennek ellenben Téglából edgy Confignatóra épített majorház négy kálhás szobából, két kamarából, és egy Konyhából álló sindölös, és tűz falra. E mellett föl szélről egy gyümölcsös, és veteményes Kert, mellyben téglából épített kertésznek háza, egy botos szobából, egy kamarából, és egy öveg házból álló találtatik. ...”*⁸

A kastély szobáiban találtak egy falba épített almáriumot,⁹ egy 14 fiókos és üveglablakos fegyvertartó almáriumot, az ebédlőben egy üveges almáriumra helyezett pohárszéket,¹⁰ valamint a felső szobában egy fiókos almáriumot.¹¹

3 Bél Mátyás levelezése. In: Magyarországi tudósok levelezése. 3. köt. Szerk. Tarnai Andor. Bp., 1993. 298. p.

4 A Bátsmegyei régi adományos nemesi család. 1588-ban Feyérkewy István királyi helytartó meghagyja a káptalannak, hogy vitézlő Bátsmegyei Ferencet Rádóc, másképp Újfalú és Egyházasrádóc Vas vármegyében beiktassák. Majd 1634. január 14-én Bécsben II. Ferdinánd király néhai Akacs Ádám birtokait Újfaluban, Nagyunyomban, Kertesén és Kis-Szóllósban magszakadási címen vitézlő Bátsmegyei Simonnak adományozta. Bátsmegyei Simon 1664. április 8-án Újfalun keltezett osztálylevele szerint „Bátsmegyei János, Bátsmegyei Éva, mankóbüki Horváth András neje, Bátsmegyei Ferenc, Bátsmegyei István, Bátsmegyei László becsülettel való requisitiójára Nádasdy Boldizsár, nagy-unyomi Akacs Péter; Szily Gáspár, Győrffy András és Mosonyi Lőrinc megjelentek az újfalusi udvarházuknál s a megnevezett öt testvér között osztályt foganatosítottak. Néhai Bátsmegyei Simonnak Újfaluban, Nagy-Únyomban, Polányban, Rönökön, Rádócson, Barkócson, Cserneczen, Markusócson, Csipinczen, Bagonyán, Szent-Benedeken és Szarvaskenden voltak jobbágysai és jószágai. Megjegyzendő, hogy a fiútestvérek nővéreiket egyenlően részesítették minden atyai hagyatékaiban, sőt Horváth András a felesége részére egy illendő kardot is kívánt.” Balogh Gyula – Szluha Márton: Vas vármegye nemes családjai. Bp., 1999. (továbbiakban: Balogh – Szluha, 1999.) 291–298. p.

5 MNL VaML Vas Vármegye Nemesi Közgyűlésének iratai (továbbiakban: Kgy. ir.) Osztályos egyességek, 1713. fasc. 3. no. 11.

6 Balogh – Szluha, 1999. 299–305. p.

7 Balogh – Szluha, 1999. 126. p.

8 MNL VaML Kgy. ir. Világos örökösödések, 1775. fasc. 3. no. 35.

9 Polcos, fiókos szekrény.

10 Konyhai edények, poharak tárolására alkalmas szekrény.

11 MNL VaML Kgy. ir. Világos örökösödések, 1775. fasc. 3. no. 35.

Ennek előzményeként még 1792-ben muraszombati Zobothin László és felesége vizeki Tallián Anna, valamint Mikos László¹² között létrejött egy olyan zálogos szerződés, amely alapján 20 évre megkapta a sorkiújfalui, a polányi (ma: Sorokpolány), a nagyunyomi (ma:

Sorokújfalu 1. katonai felmérés térképének részlete, 1780-as évek (Hadtörténeti Intézet és Múzeum. Hadtörténeti Térképtár Vas vármegye Coll.IV. Sectio IX.)

Balogunyom), és tótfalui (ma: Sorkikápolna) javaikat. A zálogos levél szerint a Sorkiújfaluban lévő kastély és a körülötte lévő épületek rossz állapotban voltak, s azokat a bérlőnek kellett felújítani, újjáépíteni. Mindezen javakért 20.000 forintot kellett fizetnie Mikos László

12 Svájci eredetű régi család, amely Karintiából jött Magyarországra, és itt adományt nyert az előnevet adó Taródházára abban az esetben, ha az Inkey család kihalna. Rangemelések: Mikos (Mikosch) György Bernát kamarai tanácsos 1719. római sz. bir. bárói, 1721. magyar grófi rangot nyert, e grófi ág kihalt. Mikos László (1747 – Sorokújfalu, 1838. április 25.): Államtanácsos, 1825. december 9-én Bécsben bárói címet kapott. Mikos János (1772 – Szombathely, 1855. május 11.) és felesége gulácsi Farkas Julianna (1783 – Sorokújfalu, 1867. december 30.) Gyermekük: Mikos Ede (Szombathely, 1820. április 22. – Mikosd, 1873. szeptember 6.) felesége Gludovác Terézia (Petőháza, 1816. június 11. – Bécs, 1882. január 1.) 1841-ben kötöttek házasságot, amiből négy gyermekük született. Mikos Gyula és Mikos János Nep. József, aki 1841. december 8-án született Széplakon, a magyar főrendiház tagja pallini Inkey Margittal 1874. október 19-én kötött házasságot. Birtokai Mikosd és Újfaluközségekben találhatók, de Mikosdon volt az állandó lakásuk. Lánytestvérei Olga és Gizella, akinek a férje Yturbide Salvador herceg, Miksa mexikói császár fogadott fiaként ismert. Magyar nemzetségi zsebkönyv. 1. köt. Főrangú családok. 1. rész. Bp., 1888. 377. p.

lónak. Ezt oly módon gondolták Zobothiné, hogy minden év január 1-jén 500, majd július 1-jén újabb 500 forintot kértek átadni.¹³

1810-ben felbecsülték és összeírták a rumi Rummy családnak Sorkiújfaluban lévő ingó- és ingatlan javait, amelyben Triefusz József kőműves, Holczheimer Mátyás ács szombathelyi mesteremberek, valamint a polányi Szántó Mihály, Polány Ferenc, Antal Imre és még Szilassy Ferenc, Molnár Mihály jobbágyok működtek közre. Az épületekről a következőket állapították meg: „*Vagyon Sorki újfalusi helységben a Fölső szeren egy tágas mint egy 5 holdra¹⁴ való Curiális Fundus, mellynek közepén az Uraság Condescensiójára¹⁵ találtatnak kú épületek, és ugyan délfelül egy más mellett két szobák Fenyőfa gerendákra, Deszka padlásra, és padimentumra,¹⁶ a mellyekben kerekas zöld kályhák helyeztetve vagynak, ezen fel jegyzett szobák közül a belső szobából nyílik egy kis életes kamarátska, a mellett vagyon a konyha egész boltozatra, a konyha, és életes kamamrátska mellett fel szélnek a Majorné és szolgálók lakására egy szoba, mingyárt e mellett pedig a Férfi Tselédek számára hasonló egy szoba, mind ezek pedig Fenyőfa Gerendákra, és fenyő deszkákra vagynak készittetve,*”¹⁷

1814-ben összeírták a Sorokújfaluban rumi és rábadoroszlói Rummy András kastélyában talált ingóságokat, amelyek között számos ezüst evőeszközt, gyertyatartót, egy stok órát,¹⁸ különféle festésű porcelán kávécsészéket, közönséges fehér tányérokat, csuspájzos tálakat,¹⁹ comfitnek való tányérokat²⁰ említene. A pohárszéken a boros karafának,²¹ ürmös²² és vizes poharak sorakoztak. A sublótos tetős almáriumban²³ őriztek egy hiteles pálcát, a breviárium Romanum-ot²⁴ és Huszti Collectio docura²⁵ kötetét, öt darab almanachot,²⁶ és a regulament militare-t.²⁷ A cseresznyefa fegyvertartó almárium rejtette a különféle magyar késeket, a német kardokat, a jáger kést,²⁸ egy kisebb kardot, pisztolyokat, mordályokat²⁹ és 13 különféle flintát.³⁰ Felírták még a szobák tartozékait, a különböző bútorokat, székeket, ágyakat, ruhaneműket, vánkosoakat, de a hitvány pipaszárazakat is.³¹

A felsoroltak között számos ezüst evőeszközt, gyertyatartót, egy stok órát,¹⁸ különféle festésű porcelán kávécsészéket, közönséges fehér tányérokat, csuspájzos tálakat,¹⁹ comfitnek való tányérokat²⁰ említene. A pohárszéken a boros karafának,²¹ ürmös²² és vizes poharak sorakoztak. A sublótos tetős almáriumban²³ őriztek egy hiteles pálcát, a breviárium Romanum-ot²⁴ és Huszti Collectio docura²⁵ kötetét, öt darab almanachot,²⁶ és a regulament militare-t.²⁷ A cseresznyefa fegyvertartó almárium rejtette a különféle magyar késeket, a német kardokat, a jáger kést,²⁸ egy kisebb kardot, pisztolyokat, mordályokat²⁹ és 13 különféle flintát.³⁰ Felírták még a szobák tartozékait, a különböző bútorokat, székeket, ágyakat, ruhaneműket, vánkosoakat, de a hitvány pipaszárazakat is.³¹

Majd 1820. április 16-án rumi és rábadoroszlói Rummy Antal és taródházi Mikos László, valamint felesége Balogh Terézia között adásvételi szerződést jött létre. E szerint Rummy Antal az adósságainak rendezése és a rossz gazdasági viszonyok miatt kénytelen megválni a „*Sorki Újfalusi, Nagy Unyomi, Polányi, Egyházas Rádóczi és Rempe Hollósi T[ekintetes] N[emes]*

13 MNL VaML Mikos család iratai (továbbiakban: Mikos cs. ir.) 2. doboz III. 43.

14 1 kataszteri hold = 1600 négyszögöl = 5754,6 m².

15 Örökségében, leszármazásában, tulajdonában.

16 Padló, padlózat.

17 MNL VaML Mikos cs. ir. 3. doboz III. 134.

18 Álló óra.

19 Főzelékes tál.

20 Édességnek, süteménynek való tányér

21 Öblös szájú üvegkancsó

22 Kesernyész édes csemegebor, vermutos pohár.

23 Alacsony fiókos szekrény.

24 Zsolozsmáskönyv, amely az egyház ünnepekhöz kapcsolódó imádságokat tartalmaz.

25 *Husztii István*: Jurisprudentia practica seu Commentarius novus in jus hungaricum. Budae, 1745.

26 Évkönyv.

27 Katonai hadszabályok könyve.

28 Vadászkés.

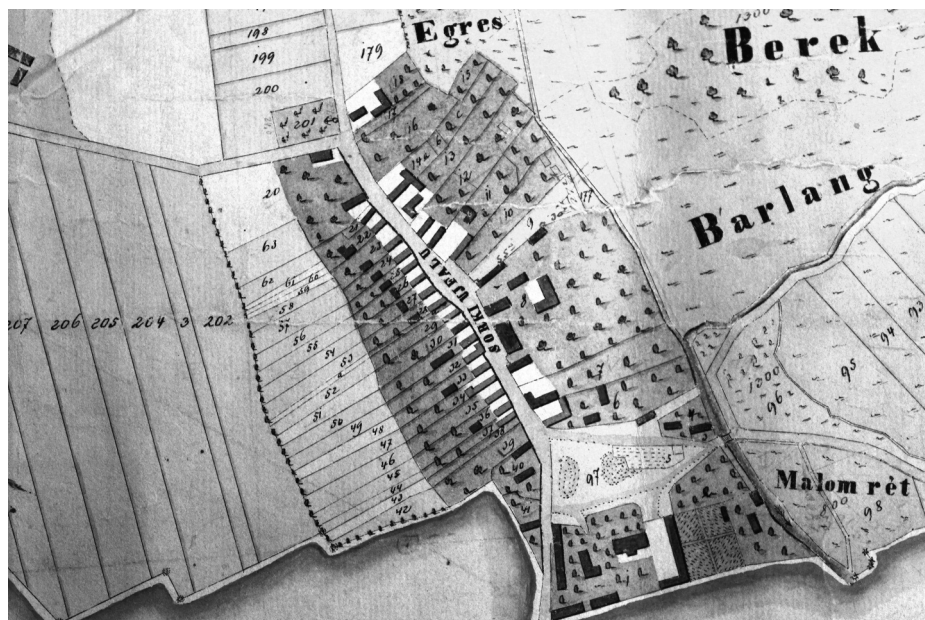
29 Puska.

30 Hosszú kézi puska.

31 MNL VaML Kgy. ir. Árvügyi iratok, 1814. fasc. 4. no. 54.

Sorokújfalu és nagyunyomi egyesült határok térképének részlete, 1844
(MNL VaML Térképgyűjtemény U 615.)

Sorokújfalu és nagyunyomi tagosított határok térképrészlete, 1848
(MNL VaML Térképgyűjtemény U 616.)

*Vass Vármegyei Helységekbeli mindennemű*³² ingatlan javaitól. Így Rummy Antal 40.000 konvenció forintért, vagy 100.000 forintnyi váltócéduláért eladta a sorkújfalusi rezidenciát, az ahhoz tartozó kuriális belső telkeit, az allódiális szántó földeit, rétjeit és erdőit, valamint a jobbágyságot, zselléreket és a mindennemű haszonvételeit. Az adásvétellel kapcsolatban Rummy Antal 1820. április 20-án írásba foglaltatta még, hogy a sorkújfalui, nagyunyomi, polányi, egyházsrádóci, és rempehollósi helységekben, és azok határában lévő ingatlanait 1820. április 24-én vehetik át a vevők. Ennek során akarta átadni az említett határokon található őszi gabonavetéseit, nyolc darab ökröt, két vasas szekeret, négy ekét boronákkal, és minden a földekhez tartozó gazdasági eszközt. Egyedül a tavaszi gabonavetéseit szándékozott megtartani magának olyan módon, hogy ha azokat vevők meg kívánták vásárolni, akkor „*azoknak a földekben vetett köből számát folyó áron tartozzanak ki fizetni. Mellyeknek szentül leendő meg állására 3000 forint kötés alatt ezennel magamat lekötöletem.*”³³

Egerváry Kristóf 1822. június 19-én Dömötörben keltezett levelében értesítette a sorkújfalui uradalommal kapcsolatos történetekről az új földbirtokost, Mikos Lászlót. Ebben arról is tájékoztatta az államtanácsost, hogy a Rummy és a Polányi örökösök megegyeztek az „*ösi*” adósságaik rendezéséről. E szerint a Rummy Antalra eső ¼ rész atyai adósság, minden költséggel együtt 1380 forintot tett ki. Egerváry azt kérte Mikos Lászlótól, hogy utalja ki ezt az összeget, de ne adja Rummy Antal kezébe, mert azt elkölti.³⁴ A levél befejező részében még arról írnak az uraságnak, hogy a sorkújfalui gazdaságot az „*ispány jól folytatja, a szénát szerencsésen*”³⁵ berakatta, és az aratást is hamarosan elkezdi.

Sorokújfaluban, 1838. április 25-én, életének 91. évében meghalt Mikos László nyugalmazott státustanácsos, a Szent István király rend középkeresztjének tulajdonosa, 1825-ben a taródházi előnévvel a bárói cím megszerzője.³⁶ Halála után fia, Mikos János Vas vármegyei főszolgabíró örökölte az uradalmat és a kastélyt is. A család még 1836-ban a Vas vármegyei Széplakon (ma: Mikosszéplak) is birtokot vásárolt. Mikos János fia, Ede ide költözött az ottani úgynevezett ókastélyba, ahol aztán később a gyermekei is megszületnek.³⁷

Az 1844-ben elkészített „Sorok újfalui és nagyunyomi egyesült határok” című térképen jól kivehető az 1-es számmal jelölt T alaprajzú barokk kastély és a hozzátartozó gazdasági épületek, a patak melletti malommal, a kertekkel és gyümölcsösökkel együtt. Az 5-ös számmal jelölt részen a község tulajdonát képező földgödör látható.³⁸ Az 1848. évi tagosítást követően megrajzolt térképen néhány kisebb változás észlelhető a rezidencia környezetében. Az út mellett lévő gazdasági épületet kibővítették, míg a Sorok patak melletti részen egy építményt elbontottak és a helyét parkosították.³⁹

1855. május 6-án, Szombathelyen készítették el Mikos János báró végrendeletét, amelyben a különféle arany- és ezüst értéktárgyait, az aktív pénzügyi követeléseit, készpénzt, a gazdasági üzemhez nem tartozó minden ingóságát feleségére, majd annak halálát követően Mikos Edére kívánta hagyni. Általános örököséként is a fiát nevezte meg olyan

32 MNL VaML Mikos cs. ir. 2. doboz III. 73.

33 MNL VaML Mikos cs. ir. 2. doboz III. 72.

34 MNL VaML Mikos cs. ir. 3. doboz III. 157.

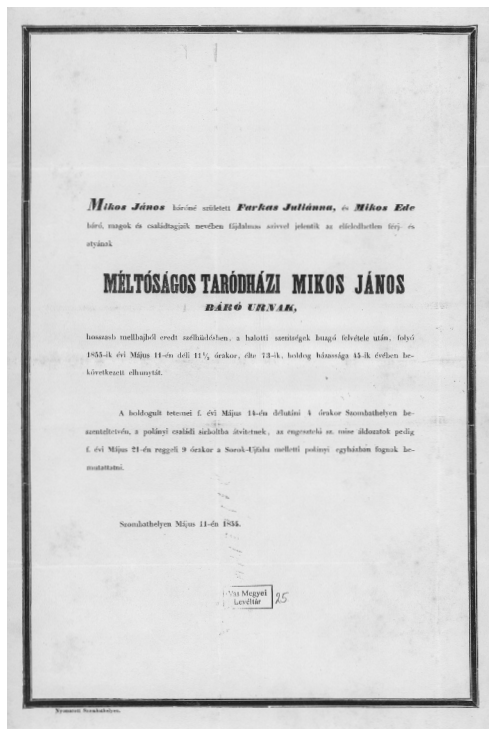
35 Uo.

36 T. Vas Vármegyének ... = Hazai és Külföldi Tudósítások, 1838. 39. sz. 300. p.

37 *Virág Zsolt*: Magyar kastélylexikon. 5. köt. Vas megye kastélyai és kúriái. Bp., 2004. 238. p.

38 MNL VaML A Vas Megyei Levéltár térképeinek gyűjteménye (továbbiakban: Térképgyűjtemény) U 615. Sorokújfalusi és Nagyunyomi egyesült határok térképe, 1844.

39 MNL VaML Térképgyűjtemény U 616. Sorokújfalusi és Nagyunyomi tagosított határok térképe, 1848.

*Taródházi Mikos János halotti értesítője, 1855
(MNL VaML Gyászjelentések gyűjteménye)*

egyedüli örökösére, Mikos Edére kívánta hagyni. Ezt azzal indokolta, hogy a gazdaságuk fejlődése a fia tanácsainak, gondosságának és felügyeletének köszönhető.⁴³ A végrendelet elkészítését követően, 1855. május 11-én, Szombathelyen 73 éves korában meghalt Mikos János. Örökösei, az ekkor 35 éves Mikos Ede Széplakon, illetve Hugonnay Gusztávnétól szül. Mikos Amáliától származott 26 éves unokája Emília grófnő, férjezett Aczél Istvánné az Arad vármegyei Borosjenőn (ma: Ineu, Románia) lakott.⁴⁴

Az elhunyt hagyatéki leltárát a Szombathelyi Megyei Törvényszék készítette el. Az érdekeltek részéről megjelent özv. Mikos Jánosné, Mikos Ede és Horváth Boldizsár,⁴⁵ mint a hitbizomány helyettesítési gondnoka. A bíróság részéről Novák Ferenc törvényszéki tanácsos, Pálffy Ferenc „törvényszéki járulnok, mint tollvívó”, Nikszi József és Brenner János építészek, Beck Vince aranyműves, Varga József és Szakály János földbirtokosok voltak

formában, hogy az összes ingatlanra felelőségének a haszonélvezeti joga az özvegyiségének egész ideje alatt megmaradjon. Ezért a gyermekének a kötelességévé tette, hogy az édesanyját, aki „lelkének és szívének magas tulajdonaival családi életünket oly boldoggá tette, e javak élvezetében ne háborgassa; s meg is vagyok győződve, hogy fiam azon nemes gyermeki kegyeletet, mely eddigi életét jellemző, eme végakaratom teljesítése által és mind édes anyja irányában, mind pedig az én hamvaim iránt ezentúl is híven megőrzeni.”⁴⁰ Mikos báró még arról is rendelkezett, hogy Aczél Istvánné született gróf Hugonnay Emília unokája kapjon a szerzeményeiből és a drágaságaiból 25.000 váltóforintot, amelyből 10.000 forintot 1858. május 1-jéig fizessenek ki.⁴¹ A báró intézkedett a temetésével kapcsolatban is, hogy az a lehető legegyszerűbb és költségtelen legyen, helyette a szombathelyi, a kisunyomi és a rádóci szegényeknek 100–100 forint kiosztását kérte.⁴²

A báró végrendelete mellett helyezte el a felesége is a végakarátát, amely szerint a sorkiújfalui birtokot és minden ingóságát

40 MNL VaML Mikos cs. ir. 1. doboz I. 78.

41 Uo.

42 Uo.

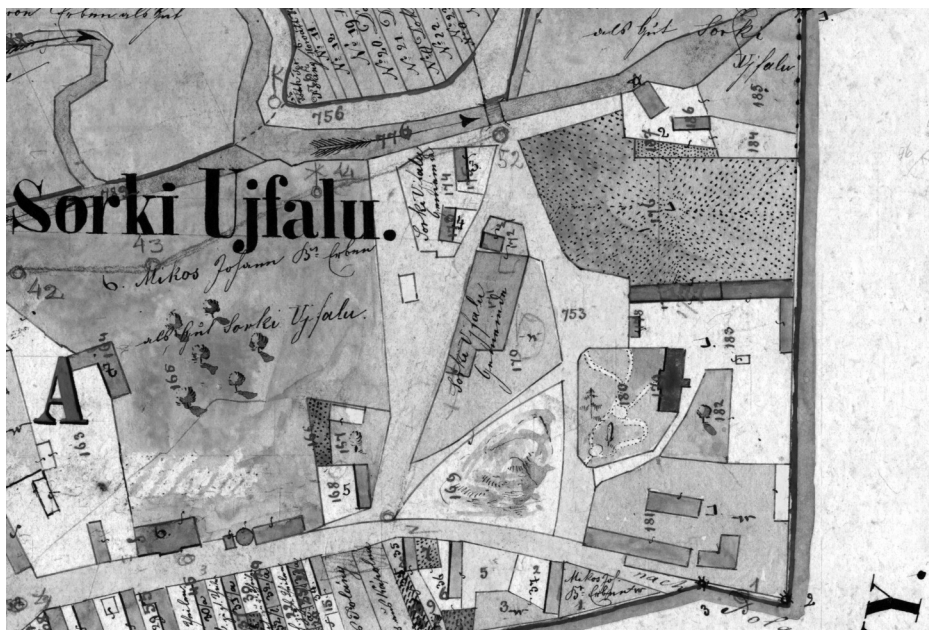
43 Uo.

44 MNL VaML Szombathelyi cs. kir. Megyetörvényszék iratai. Polgári törvénykezési iratok és perek IV. 49/1855.

45 Horváth Boldizsár (Szombathely, 1822. január 1. – Budapest, 1898. október 28.) ügyvéd, politikus, igazságügy-miniszter.

jelen. A leltárban felsorolt ingatlanok közül a fazsindellyel fedett, téglából épült 14 szobás kastélyt 6500 ft-ra, míg a közelében található 5 szobás tisztai lakást 3000 ft-ra becsülték.⁴⁶

A kastélyban található értéktárgyak között szerepelt egy ezüst asztalteríték, két kanna, egy cukros szelence, két „*girando*” – karos gyertyatartó –, hat gyertyatartó, három sótartó, egy olaj- és ecettartó, egy levesmerő nagykanál, két kisebb kanál, egy tejmérő kanál, 18 evőkanál, 12 francia villa, 12 kávéskanál, 36 kés, 12 kaszrol,⁴⁷ öt aranyzsinór, amelynek csatjai briliánsokkal voltak kirakva, valamint egy arany cylinderóra láncsal együtt.⁴⁸ A rezidencia első emeletén 12 ágy, 24 szék, hat dívány, hat asztal, hat mosdó almárium, az ebédlőben 12 szék,

Sorokiújfalu kataszteri térképének részlete, 1857 (MNL VaML Térképgyűjtemény)

zongora és két kredenc asztal, valamint két üveges almárium és tükör került a listára. Felsoroltak még egy 24 személyes porcelán terítéket is, amelyet 90 ft-ra becsülték. A földszinti cselédszobákban és az inas szobájában nem jegyezték fel berendezési tárgyakat.⁴⁹

A hagyatéki tárgyalást 1857 tavaszán fejezték be, amelyről az 1855. évi szeptember 13-án felvett leltár alapján átadási okirat készült. Ebben összefoglalták a készpénz, az államkötvények, arany- és ezüstneműek, bútorok, ruházat, gazdasági eszközök, állatállomány, vetemények és épületek értékét, amelyet 88.328 forintban állapítottak meg. A sorkiújfalui, polányi, tótfalui, rádóci, szentlőrinci (ma: Táplánszentkereszt) határban pedig összesen 512

46 MNL VaML Mikos cs. ir. 1. doboz I. 66.

47 Serpenyő.

48 MNL VaML Mikos cs. ir. 1. doboz I. 66.

49 Uo.

hold szántóföldet, 133 hold rétet, 161 hold legelőt és 832 hold erdőt írtak össze, amelyet azzal a megjegyzéssel adtak át özv. Mikos Jánosnének, hogy őt holtig tartó haszonélvezeti jog illeti meg.⁵⁰

Az 1857-ben elkészült kataszteri térképen jól kivehető a polányi határ mellett, a Főút és Sorok patak között, a községi agyagbánya mellett elhelyezkedő 179-es számú sorokújfalui kastély és az előtte lévő 180-as számú kastélypark, amely az 1844. évi úrbéri térképen még nem látható, tehát ezt idő közben hozhatták azt létre. Sőt, a kastélyalaprajz parkfelőli részén egy kiugró rész is észlelhető, amely szintén egy bővítést feltételez ezekben az években. Az épület körül találhatók a cselédházak, a molnár háza, a malom, a kert és a kovácsház is.⁵¹

Az angolpark kialakítására 1858 után kerülhetett sor, amikor Mikos Ede és Sorokújfalu község között egy csereszerződés jött létre. A kontraktus első pontja szerint „*az urasági kastély kert és szinte az uraságot illető Rummy-féle kert közti tér, a tagosztálykor közös földgödörnek hagyatván fenn, miután e tér a kitűzött czélnek meg nem felel, és szembe ötlő disztelenséget okoz, ezt a községnek átengedi Ő Méltóságának kizárólagos tulajdonul az érintett területet létező apróbb kertekkel, a Sorok hídjától az országútig egy 10 öles szélességű közlekedési út hagyassék fenn a község használatára, mely ott fog kijelegtetni, hol azt Ő Méltósága egyszerűbbnek fogja találni.*”⁵² A település kárpótlásul a temető délnyugati sarkától az urasági táblából 2200 négyszögölnyi területet kapott. Ezen kívül hozzájárultak a falubeliek, hogy az átadott helyen lévő községi kovácsműhelyt a báró megszüntethesse, és cserébe átadja a falu keleti végén lévő kocsis lakást. A szerződés 4. pontja szerint az áthelyezendő kovácsműhelyhez a szükséges téglát, a tetőcserepeket, a kőművesmunkát a báró, míg az épületfát és a kétkezi munkát, valamint a szállítást a helybeliek vállalták magukra. A báró még azt is magára vállalta, hogy az átengedett területen lévő községi pajtát saját költségén szétbontatja és azt a falunak átadott telken felállítja.⁵³

Az 1859. évi „Vallomány- vagy telekkönyve Sorki Újfalu adó-községnek” című összeírás szerint az 1-es házszámú már 16 lakrészes épület, a kastély és a hozzátartozó kert Mikos János báró nevének volt bejegyezve.⁵⁴ 1860-ban elkészítették Mikos Ede báró és felesége, Gludovác Terézia sorokújfalui nemesi birtokának a tulajdoni lapját, amelyben az 1-es helyrajzi számú kastély és kert 7 hold 546 négyszögöl területen feküdt. Ezen kívül még számos házat és közel 900 hold szántóföldet, rétet, legelőt és erdőt soroltak fel a tulajdonos neve alatt.⁵⁵

Mikos Ede ekkor már a mikosdi kastélyában lakott, amelyről 1866-ban a következőket írta a „Vasárnapi Újság”: „... *Mikosd egészen új név... Ősidőtől fogva itt jókora, szálas tölgyes erdő s ennek közepén egy dús forrásokkal bővelkedő szép hegylejtő állott. E helyet szemelte ki néhány évvel ezelőtt b[áró] Mikos építendő kastélyá számára. Roppant földhordásokkal és nagy költséggel, a soha nem lakott pusztá vadonban a legkellemesebb lakóhelyek egyikét varázsoltatta elő. Ezután vette fel a Mikosd nevet, s azóta itt tartja rendes lakását a birtokos és családja. A mikosdi kastély most egy nagy terjedelmű, fallal kerített parkban áll. A parknak ízléssel épült egyes pavilonjai vannak; a kastély előtt szép vízeséssel egy nagy halastó terül el. Igen csinos alakban és célszerűen vannak építve a park különböző*

50 MNL VaML Mikos cs. ir. 1. doboz I. 79.

51 MNL VaML Térképgyűjtemény. Sorokújfalu kataszteri térképe, 1857.

52 MNL VaML Sorokpolány községbírói iratai (továbbiakban: Sorokpolány kbir. ir.) Csereszerződés, 1858.

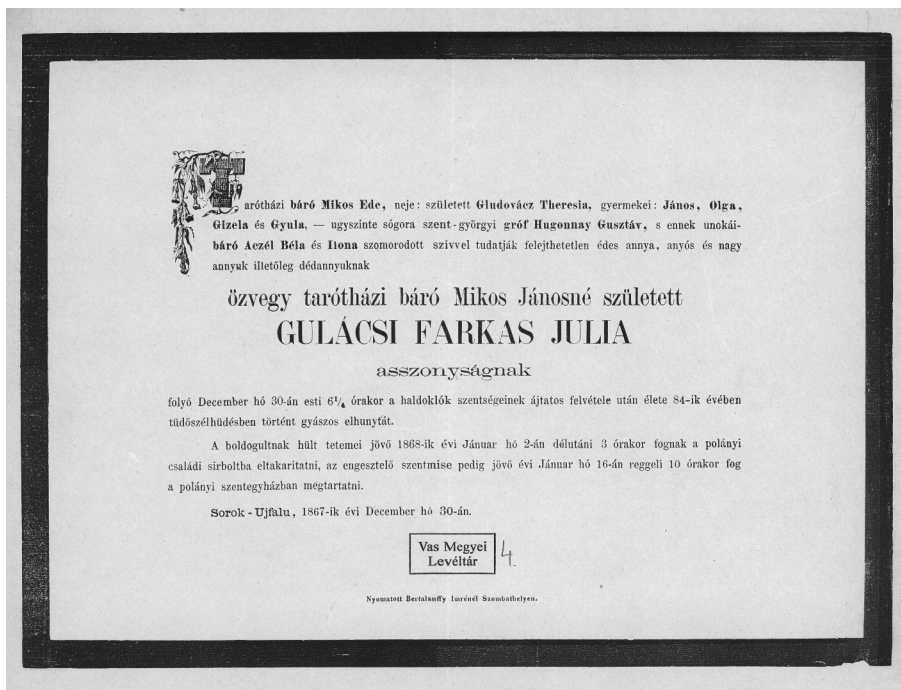
53 Uo.

54 MNL VaML Sorokpolány kbir. ir. Vallomány- vagy telekkönyve Sorki Újfalu adó-községnek, 1859.

55 MNL VaML Mikos cs. ir. 3. doboz III. 233.

helyein álló vadászlak, istállók és kertészlak. A kastély egyúttal középpontját képezi egy jól rendezett majorokkal s célszerű gazdasági épületekkel ellátott uradalomnak.”⁵⁶

1867. december 30-án 84 éves korában elhunyt özv. Mikos Jánosné, így teljesen a fia tulajdonába jutott a sorokújfalui kastély és a hozzátartozó birtok.⁵⁷ Ezért lehetősége volt arra, hogy 1868. április 25-án 58.000 osztrák értékű forint kölcsönt vegyen fel a Kőszegi Takarékpénztártól, amely adósságot 1870-től keresztül 10 éven át kellett törlesztenie. Fe-

Tarótházi Mikos Jánosné halotti értesítője, 1867 (MNL VaML Gyászjelentések gyűjteménye)

dezetül a sorokújfalui birtokát, mint fő – benne a kastélyt is –, valamint a sorkitótfalui, a sorkikápolnai és polányi földjeit mint mellék jelzálogokat ajánlotta fel.⁵⁸

A Mikos család tagjai az 1860-as években számos alkalommal kértek útlevelet a hatóságoktól, hogy Nyugat–Európa valamely országába elutazhassanak. Az ifjú Mikos János 1862-ben,⁵⁹ Mikos Edéné és Gyula fia 1863-ban Belgiumba és Franciaországba szóló úti okmány kiállítását kérelmezte a főispántól.⁶⁰ A következő év nyarán a báró felesége orvosi javaslatra tengeri fürdőzésre készült, és Németországba, Belgiumba, Hollandiába, Franciaországba érvényes külhoni útlevélért folyamodott maga, két lánya és a szobalányuk számára.⁶¹

56 Mikosdi kastély. = Vasárnapi Újság (továbbiakban: VÚ), 1866. szept. 30. 468–469. p.

57 Özv. tarótházi báró Mikos Jánosné ... = Vas megyei Lapok (továbbiakban: VL), 1868. jan. 1. 4. p.

58 MNL VaML Vas Vármegye Telekkönyvi Hivatala iratai XX. 3919/1868.

59 MNL VaML Vas Vármegye Főispánjának iratai. Elnöki iratok (továbbiakban: Főisp. eln. ir.) 575/1862.

60 MNL VaML Főisp. eln. ir. 1112/1863.

61 MNL VaML Főisp. eln. ir. 596/1864.

A látszólagos idill ellenére számos probléma merült fel a családban, hiszen Mikos Ede már 1865 novemberében „Figyelmeztetés” címmel felhívást kénytelen közreadni, mivel János⁶² fia olyan váltókat bocsátott ki, amelyekben nem szerepelt a kibocsátási és kifizetési hely sem. „*Nehogy ezen törvényes visszahúzás ereje ezen érvénytelen váltók keltének fiam nagykorúsága idejére leendő áttételével meghiusíttassék, említett fiam ezentúl magát mindig b[áró] Mikos Nep[omuki] János nevezettel fogja aláírni.*”⁶³ – fogalmazta meg az újsághirdetésben. Az apa ezért arra figyelmeztetett mindenkit, hogy ezeket a váltókat ne fogadják el, ne forgalmazzák és pénzt se adjanak értük. Majd 1868 februárjában a „Budapesti Közlöny” hasábjain „Óvás” címmel közreadott hirdetésében pedig arra hívta fel a figyelmet, hogy a kiskorú Gyula⁶⁴ fia otthagyta az iskolát, engedély nélkül eltávozott a szülői háztól és „*több rosszlelkű uzsorásokkal*” nagy összegű kölcsönügyletekbe bonyolódott. A báró ismét az újságon keresztül tudósított arról, hogy a gyermekének az adósságait nem hajlandó kifizetni, sőt a nyereszkeskedők megfenyítése ügyében lépéseket tett.⁶⁵ A pesti törvényszék még ez év őszén a „Budapesti Közlönyben” tette közzé – az akkor már ismeretlen helyen tartózkodó – Mikos Gyula idézését, aki ellen Schmiedt Bernát 7500 forint és járadékai iránt indított keresetet a bíróságon.⁶⁶

Az édesapa – előrelátó módon – 1871. január 31-én új végrendeletet készített, amelyben pazarló életmódjukra hivatkozva kizárta fiait az örökségből. A báró halála esetére felesége haszonélvezeti jogát az összes ingó és ingatlan vagyonra megerősítette, így a sorokújfalui kastélyra is. Az összes hagyatékára kizárólagos örökösökként lányait, Olgát⁶⁷ és Gizellát⁶⁸ jelölte ki azzal a feltétellel, hogy azt csak édesanyjuk halálát követően vehetik át. A kisebbik fiút, Gyulát nemcsak a törvényes örökségből zárta ki az apa, hanem kitagadta a családból is. Ennek okát azzal indokolta, hogy „... *nem csak éveken át a legfeszettebb életet folytatja, és a szülői vagyont a legrosszabb társaságban fecseverte, de minden gonoszságot és elvetemedettséget kimerít, az én és nőm neveinkre többrendbeli sok ezrekre menő hamis váltóleveleket bocsájt ki, azokra a rosszlelkű uzsorásoktól tudtunk nélkül pénzeket felszedett...*”⁶⁹

A törvény elől külföldre távozó fiúkról a szülők sokáig nem tudtak semmit, ezért a hatóságokhoz fordultak segítségért. A későbbiekben a belügyminisztériumtól az a tájékoztatás érkezett, hogy Gyula néhány évvel korábban Dél-Amerikába utazott. A család kérésére a Buenos-Aires-i osztrák–magyar konzulátust utasították, hogy a szülők által küldött leveleket

62 Mikos János báró (Széplak, 1841. december 8. – Tata, 1901. január 17.) az első magyar spiritiszta újság, a Rejtelmes Világ megalapítója.

63 Figyelmeztetés. = Sürgöny, 1865. dec. 10. 5. p.

64 Mikos Gyula báró (Széplak, 1848. március 18. – Lima, Peru 1871. július 21.)

65 Óvás. = Budapesti Közlöny (továbbiakban: BK), 1868. febr. 16. 463. p., lásd még: BK, 1868. febr. 18. 477. p.

66 Idézés. = BK, 1868. szept. 23. 2804. p., A Budapesti Fenyítő Törvényszék szerint azzal vádolták meg Mikos Gyula bárót, hogy 1868 áprilisában a Frohner szálloda – Schmidt Bernát nevű – főpincérén keresztül, mint Mikosd, Sorokújfalu és más települések földbirtokosaként bemutatkozva, 360 ft értékben ékszereket vásárolt Herzberg Simonnál. Közvetlenül ezután személyesen jelent meg az ékszerész boltjában és egy gyémántokkal díszített opál mellűt és egy gyémántgyűrűt is megrendelt. Miután az ékszerek elkészültek, azokat magához véve azzal távozott az üzletből, hogy a számlát küldjék majd utána a szállodai szobájába. Mikos Gyula azonban a több ezer forintra rügó fogadóbeli számlájának és az ékszerek árának kiegyenlítése nélkül megszökött és „*Herzberg Simon kárára sikasztást követelt el.*”. MNL VaML Vas Vármegeye Törvényszéke iratai. Büntetőperek iratai 577/1868.

67 Mikos Olga bárónő (Széplak, 1843. március 30. – Urschendorf, 1918. augusztus 17.) Mikosdon kötött házasságot 1875. július 26-án Weigelsperg Géza báróval.

68 Mikos Gizella (Széplak, 1846. február 1. – Graz, 1921. április 1.) Mikosdon kötött házasságot 1871. június 21-én Yturbide Salvatorral.

69 MNL VaML Vas Vármegeye Árvaszékének iratai. Általános iratok (továbbiakban: Vvm. árv. ir.) III. 4795/1873.

kézbesítsék, és érdeklődjenek az ifjú pénzügyi helyzetéről, életkörülményeiről. Az ügynökség azt jelentette, hogy Mikos Gyula sárgalázban meghalt, és 180 osztrák értékű forint adósságot hagyott maga után, amelyet ők kifizettek. Két fénykép és a halotti bizonyítvány kézbesítése mellett erről értesítették a családot, és felszólították őket a tartozás kiegyenlítésére.⁷⁰ A „Vasárnapi Újság” mellékletében is foglalkoznak azzal, hogy milyen tragédia érte a Mikos családot. A tudósítás szerint Mikos János és Gyula „*Amerikába mentek, hová oly vágy ragadta őket, hogy a szülői otthon sem korlátozhatta azt.*”⁷¹ Az argentinai konzulátus értesítette a családot Gyula fiúk haláláról, míg Jánosról nem kaptak semmilyen hírt.⁷² Ő – egyes híradások szerint – még 1868-ban Floridában kezdett új életet, ahol narancsot termesztett, aligátorokra vadászott és hogy „*egyedül ne legyen, magával vitte a nővérének francia bonnétjét.*”⁷³ Mikos Ede ezért a nagyobbik gyermekét is kitagadta az örökségéből, mivel „*többszöri megintés és atyai feddéseim ellenére egy francia nővel több időtől fogva feslett életet folytat és közbotrányt okoz...*”⁷⁴ Ennek során 90.000 forintot kért kölcsön, sőt az apa tudomása szerint már a szülői örökségét is áruba bocsátotta.⁷⁵

A báró 1871 januárjában „*vérző szívvel ugyan, de kényszerűségből*”⁷⁶ a vármegyei hatóságokhoz fordult a fia miatt, aki már korábban is jelentős tartozásokat halmozott fel. Az apa azonban bízott abban, hogy gyermeke megjavul és ezért korábban többször is kisegítette őt a bajból. Mikos János ekkor éppen Bécsben tartózkodott és fél év alatt közel 100.000 forintot kölcsönzött különböző uzsorásoktól, és további hiteleket szándékozott felvenni. Mikos Ede azonban kijelentette, hogy az újabb adósságokat már nem kívánja rendezni.⁷⁷ Szabó György vármegyei főjegyző 1871 februárjában a kérelemnek megfelelően hivatalosan is pazarlónak nyilvánította a fiút, ellene köztilalmat és zár alá helyezést rendeltek el. A főjegyző fogalmazványa szerint Mikos János „*miután az apai háznál csak ritkán fordul meg, s a birodalom hol egyik, hol másik fővárosában tartózkodik, fekvő értéke nem léteiben netalán létezhető ingó vagyonára nézve zártartóul folyamodó apa Báró Mikos Ede Úr kinevezetetik...*”⁷⁸ Egyúttal figyelmeztettek mindenkit, hogy a nevezettel semmilyen üzleti kapcsolatba ne lépjenek.⁷⁹

Ebben az időben különleges Vas vármegyei vendégről – az 1824-ben lefejezett mexikói császár unokájáról –, Miksa császár fogadott fiáról, a 21 éves herceg Yturbide Salvatorról⁸⁰ írtak a hazai újságok. A herceg elmenekült Mexikóból és Velencébe (ma: Venezia, Olaszország) költözött, ahol a farsangi ünnepségek alatt ismerkedett meg Mikos Gizellával.⁸¹ Hamarosan megtörtént az eljegyzés, és 1871. június 21-én a mikosdi kastély díszes kápolnává alakított nagy termében összeadták az ifjú párt.⁸² Az esküvői szertartást díszlakoma követte, amelyen

70 Uo.

71 Báró Mikos Edét ... = VÚ, 1871. aug. 20. 434. p. Melléklet.

72 Uo.

73 Bonne jelentése gyerekgondozó nő, nevelőnő. P. P.: Egy sírbolt története. = Magyarország, 1917. máj. 17. (továbbiakban: P. P., 1917.) 11. p.

74 Uo.

75 Uo.

76 MNL VaML Mikos cs. ir. 4. doboz VI. kútfő 23. Egerváry Miklóstól átvett iratok (571/1871.)

77 Uo.

78 Uo.

79 Zár alá helyezés. = BK, 1871. febr. 6. 965. p.

80 Yturbide Salvator herceg (Mexikóváros, 1849. szeptember 18. – Ajaccio, Korzika, 1895. február 26.)

81 Ritka vendég Magyarországon. = Nefelejts, 1871. ápr. 2. 166. p.

82 Az esküvő első időpontjaként 1871. június 19-e volt kitűzve, de mivel 1824. június 19-én lőtték agyon a kő-társaságiak Yturbide Ágoston mexikói császárt, a vőlegény nagyapját, továbbá 1867. június 19-én végezték ki Miksa császárt, ezért a sajtó szerint 3 nappal elhalasztották az esküvőt. Yturbide Salvador ... = Politikai Újdonságok, 1871. júl. 5. 336. p.

a házigazda a királyra, míg a szertartást végző megyéspüspök a házaspárra ürítette a poharat.⁸³ A fiatalok ezután Velencébe költöztek, és évtizedes várakozás kezdődött, de a herceg politikai próbálkozásai nem vezettek eredményre, hogy visszakerülhessen Mexikó élére.⁸⁴

Mikos Ede alig ismert magánéletének érdekes színfoltja a Than Mórral kapcsolatos ismeretsége. A portréfestéssel is foglalkozó festőművész 1869-ben a mikosdi kastélyban járt, ahol elkészítette a báró és felesége portréját. Az ekkor alkotott festményen a báró „fekete díszruhában, kezében kardot tartva, ünnepélyes arckifejezéssel ül, komor; szakállas alakját képzelt erkély klasszikus architektúrája foglalja keretbe. A kép jobb felső sarka szabad tájba nyílik, ahol...”⁸⁵ a mikosdi kastély látható. A feleségéről festett portré sajnos elveszett. Than Mór valószínűleg baráti kapcsolatot ápolt a Mikos családdal, azonban az 1873 nyarán a másfél hónapra tervezett vendégeskedését tragikus esemény szakította félbe.⁸⁶

1873. szeptember 3-án, a mikosdi kastélyában 53 éves korában váratlanul elhunyt Mikos Ede, amikor is életbe lépett a korábban megfogalmazott végrendelete.⁸⁷ A báró halálakor a Dunántúl egyik leggazdagabb birtokosaként Vas vármegyében két uradalommal, Zalában és Somogyban is egy-egy gyönyörűen berendezett gazdasággal rendelkezett. „Neki voltak a legszebb majorjai Magyarországon. Boltíves középszerű istállók, sylos-rendszerű magtárak, emeletes cselédlakok. Valóságos passiója volt az építkezés. Szombathelyen két emeletes úri háza, a somjói hegyen szüretelő nyári lakása volt az öreg bárónak; - Sorokújfaluban töltötte idejének legnagyobb részét, egy duplatetű, barokk stílusú magas földszintes kastélyban, melynek végében pálmaház állt, mert id. Mikos szenvedélyes kertész is volt, kinek kertjében a legritkább díszfák tenyésztek.”⁸⁸

A mikosdi kastélyban kihirdetett végrendelettel kapcsolatban az elhunyt fia először 1873. november 24-én Ferneyben (ma: Ferney-Voltaire, Franciorság),⁸⁹ majd 1874. március 14-én Velencében is bíróságilag hitelesített, sajátkezű írásával úgy nyilatkozott, hogy az ellen nem lép fel, belenyugszik apai döntésbe, és minden igényéről lemondott édesanyja és lánytestvérei javára.⁹⁰ Mikos János apja halálakor Amerikában tartózkodott, ahová sógorával, Yturbide herceggel utazott és ahonnan csak 1874 nyarán tért haza.⁹¹ A magyar érzelmű és művelt ifjú, a Mikos család utolsó sarjaként⁹² 1874. október 14-én Deutsch–Altenburgban feleségül vette pallini Inkey Margitot.⁹³ Talán ez az esemény is közrejátszott abban, hogy 1875-ben a Vasvári Járásbíróság előtt az elhunyt hagyatéka ügyében elkészített végzés alapján bejegyezték az örökösöket. E szerint Mikos János mégis részesedhetett az atyai örökségből, amelyet azonban különböző feltételekhez kötöttek.⁹⁴ A következő évben a

83 A mikosdi kastélyban. = Fővárosi Lapok, 1871. jún. 28. 684. p.

84 Kereszházy József: Mikos Gizella, a „mexikói császárné”. = Újság, 1941. febr. 7. (továbbiakban: Kereszházy, 1941.) 3. p.

85 Sisa József: A mikosdpusztai Mikos-kastély. In: Gerő László nyolcvanötödik születésnapjára. Tanulmányok. Szerk. Pamer Nóra. Bp., 1994. (továbbiakban: Sisa, 1994.) 388. p. (Művészettörténet – műemlékvédelem; 6.)

86 Uo.

87 Uo.

88 P. P., 1917. 11. p.

89 MNL VaML Vvm. ár. ir. III. 4795/1873.

90 Kereszházy, 1941. 3. p.

91 Hymen. = Fővárosi Lapok, 1874. szept. 19. 930. p.

92 Uo.

93 Pallini Inkey Margit (Szentlőrinc, 1856. szeptember 26. – Schloss Sadek, 1929. szeptember 15.) Inkey Edmund királyi kamarás és Keglevich Gizella bárónő leánya. Gudenus János József: A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája. 2. köt. Bp., 1993. 327. p.

94 MNL VaML Mikos cs. ir. 1. doboz I. 145.

lánytestvérek 5000 forint évjáradék ellenében lemondtak a sorokújfalui és a többi ingatlanról bátyjuk javára.⁹⁵

Az apa még halála előtt alapítványt hozott létre a szombathelyi káptalannál egy mauzóleum létesítésére. A sírbolt tervét és a márványdiszitményeket még Olaszországból hozta, és két szarkofágot is készíttetett Carrarában magának, valamint a feleségének. A temetkezési helyet a községi temető mellett saját telkéből hasította ki, amelyet vasráccsal kerítettek körbe.⁹⁶ A báró halála után a „káptalan, híven az alapítvány rendelete szerint megépíttette a mausoleumot ...”⁹⁷

1878-ban a sajtó arról tudósított, hogy Sorokújfaluban egy mauzóleumot építettek, amelyet Ludwig Schöne⁹⁸ bécsi építész tervezett – ezt követően ő rajzolta meg 1879-ben a szombathelyi zsinagóga terveit is –, az építkezést a szombathelyi Brenner János építőmester, míg a márvány munkákat Raffensberger Ignác kőfaragó készítette.⁹⁹ Erről a következőket jegyezték meg a „Vas megyei Közlönyben”: „Báró Mikos család ritka díszes és fényes mauzóleumát Sorki-Ujfalun a napokban volt alkalmunk látni; külsőleg nagyobbára befejezését elérte a mű, és igen gazdag díszítéssel tervezett belseje, valamint a kerítmény hihetőleg még ez évben teljesen elkészül. Az impozáns külső lábazaton nyugvó mauzóleum olasz renaissance stílusban kupolával épített. A családi koporsók nem egy külön sírboltban, hanem a felső boltzat terének négy kereszt ágába lesznek elhelyezve, ahol minden márvány ajtó mögött 4–4 koporsónak lesz helye. A márvány ajtókon lesznek a családi címer, fölírás stb. alkalmazva. A mauzóleum külseje nagyobbára homokkőből készült, a kupola vörös rézlapokkal van fedve és gazdagon aranyozva. A négy főbejáratú oszlop piacenza márványból, az alapzatok, lábazatok és oszlopfők pedig korsi és carrarai márványból faragták. A többi belső építészeti részint alabástrom gipszből részint márvány vakolatból lesz kiállítva és megfelelő gazdag festményekkel díszítve. Az ablakok cifrázatos (ornamentális) és alakzatos (figurális) üvegfestéssel ékesítettek. A szobrászaton kívül a többi építési munkát szombathelyi iparosok által eszközöltetnek.”¹⁰⁰

1879 októberében Mikos János pótörökösödési szerződést kötött édesanyjával és a lánytestvéreivel. A néhai édesapjuk hagyatéka ügyében az örökösök között 1875-ben létrejött osztályos egyezséget módosították, mivel időközben fiútestvérnek három leánya született. E szerint Yturbide Salvatorné szül. Mikos Gizella és a férjezett Weigelpert Gézáné szül. Mikos Olga bárónők törvényes leszármazó nélküli elhalálozásuk esetén az alapegyezésben részükre egyenként megállapított 200.000 forint örökségi illetményük esetében bátyjukat nevezték meg a kedvezményezettnek.¹⁰¹ Az új megállapodás alapján 5000 forint évjáradék fejében a lányok lemondtak a zalai, somogyi és veszprémi földekről, valamint édesanyjuk halálát követően a sorokújfalui birtokhoz tartozó ingatlanokról is. Ebben a kont-

95 MNL VaML Mikos cs. ir. 1. doboz I. 144.

96 P. P., 1917. 11. p.

97 Uo.

98 Ludwig Schöne (Lipce, 1845. június 19. – Bécs, 1935. június 8.) építész. Schöne magyarországi működése jórészt a Nyugat-Dunántúlra terjedt ki, akinek első ismert munkája a sorokújfalui mauzóleum megtervezése. Ezután Mikos Edéné megbízottjaként javaslatot tett, a szombathelyi régi Mikos-ház helyett építendő új épület helyére. *Szilágyi István*: Adalékok Ludwig Schöne munkásságához. = Vasi Szemle (továbbiakban: VSZ), 2003. 3. sz. 328–330. p.

99 Sorokújfalui. = VL, 1878. aug. 4. 2. p.

100 Báró Mikos család ritka díszes fényes mauzóleumot ... = Vas megyei Közlöny, 1879. márc. 30. 2–3. p.

101 MNL VaML Mikos cs. ir. 1. doboz Pótegyezés, illetve öröklési szerződés I. 137.

raktusban rögzítették azt is, hogy édesanyjukat arra kérték, hogy vegyen fel 200.000 forint kölcsönt, amelyből fedezhetik a gazdaságuk és a lánytestvérek éves kiadásait, illetve 52.000 forint összegben segélyt nyújtanak bátyjuknak az „*ez évi terméshiány miatt is felszaporodott szükségletei illetve hiánylata fedezésére.*”¹⁰²

1882. január 1-jén, Bécsben elhunyt az özvegy bárónő¹⁰³ és a következő év októberében elkészített hagyatéki végzés szerint János fia örökölte az összes ingó és ingatlan vagyont, a birtokot terhelő 55.780 forint adóssággal együtt. A Mikos lányok lemondtak az utóöröklési jogukról, így a sorokújfalui birtok és kastély ténylegesen is az ifjú báró tulajdonába került.¹⁰⁴ A tulajdoni lapról ezt követően törölték az 1875-ben a földekre bejegyzett korlátozókat, amelyeket Mikos János addig nem terhelhetett adósságokkal, és nem is adhatott el.¹⁰⁵

TÁRSASÁGI ÉLET A SOROKÚJFALUI KASTÉLYBAN

Mikos János ezt követően átvette a nagy értékű hagyatékot, de a pénzügyei a későbbiek folyamán is meglehetősen ziláltak maradtak. Állítólag egy osztrák főúri barátja belevitte a „*kukorica-ringbe*”¹⁰⁶ és egy kötésnél 3 millió forintot vesztett. De még ez előtt, 1884. február 29-én a báró a sorokújfalui uradalmát 5 évre haszonbérbe adta dr. Goldschmidt Vilmosnak és feleségének, Pick Máriának, valamint Herz Jánosnak és feleségének Goldschmidt Máriának. A bérletből befolyó évi 30.000 osztrák értékű forintot a bérlők egyenesen a Magyar Jelzálog és Hitelbank számlájára fizették be, így ők törlesztették a földekre korábban felvett jelzáloghitelt.¹⁰⁷ A báró 1888-ban 42 és fél évre 550.000 osztrák értékű forint hitelt jegyeztetett be a Vas és Zala vármegyei birtokaira – többek között a sorokújfalui ingatlanokra is –, amely után évi 15.537 osztrák értékű forintot kellett törlesztenie.¹⁰⁸

A széplaki ókastélyt, udvart és a kertet – a kápolna kivételével – 1881-ben,¹⁰⁹ a nagyatádi 4000 holdas birtokot 1884-ben,¹¹⁰ az adósságokkal és jelzáloggal terhelt mikosszéplaki uradalmat, kastélyt 1891. június 13-án 550.000 osztrák értékű forintért adta el Mikos János.¹¹¹ Még ez utóbbi esemény előtt, 1891 februárjában felröppent a hír az újságokban, hogy a sorokújfalui uradalmat tornyai Shossberger Henrik budapesti bankár megvásárolta, de csak tárgyalások folytak az ingatlanról, és nem jött létre a tényleges megegyezés.¹¹² A „Budapesti Hírlapban” is beszámoltak arról, hogy a 3600 holdas birtok megvételére a fővárosi báró állt alkudozásban.¹¹³

102 Uo.

103 Halálozás. = VL, 1882. jan. 5. 2. p.

104 MNL VaML Mikos család iratai. 1. doboz Hagyatéki iratok I. 145.

105 MNL VaML Vasvári járásbírói iratai. Telekkönyvi iratok. Mikosszéplak 292. doboz.

106 P. P., 1917. 11. p.

107 Budapest Főváros Levéltára (továbbiakban: BFL) Weinmann Fülöp közjegyző iratai. Okiratok (továbbiakban: Weinmann ir.) 1113/1888.

108 BFL Weinmann ir. Okiratok 1112/1888.

109 MNL VaML Vasvári Járásbírói iratai. Telekkönyvi iratok (továbbiakban: Vasvári tkv. ir.) 5976/1881.

110 Meller Manó soproni kereskedő ... = Ország-Világ, 1885. jan. 17. 48. p.

111 1891-ben Mikos János pozsonyi lakosként adta el Zierer Vilmosnak a mikosdi uradalmát, a széplaki, baltavári (ma: Bértaltavár), szentpéter-i (ma: Kemenesszentpéter), végedi (ma: Zalavég), batyki, aranyodi (ma: Zalaszentgrót) ingatlanokat – az azokon lévő fákkal, dísznövényekkel, épületekkel, hidakkal, kutakkal, vízvezetékekkel, lámpákkal és villanyvezetékekkel együtt –, és a kastélyban lévő ingóságokat az ezüstneműek, ékszerek, ruhák és képek kivételével. MNL VaML Vasvári tkv. ir 1618/1891.

112 Egy uradalom sorsa. = Vasvármegye (továbbiakban: Vvm.), 1891. febr. 15. 5. p.

113 Birtokvásárlás. = Budapesti Hírlap (továbbiakban: BH), 1891. márc. 7. 7. p.

Március elején azonban már valóban megtörtént az adásvétel, amikor a sorokújfalui birtokot 650.000 osztrák értékű forintért a nagyobbik fia számára megvásárolta Szapáry Géza¹¹⁴ királyi főudvarmester. A londoni nagykövetségen attaséként működő Szapáry László¹¹⁵ ekkor hagyta ott a hivatalát, és a Vas vármegyei birtokon kívánt a továbbiakban gazdálkodni.¹¹⁶

Az 1891. március 28-án, Szombathelyen aláírt adásvételi szerződés szerint – a Londonban 1891. március 9-én, és a Pozsonyban (ma: Bratislava, Szlovákia) március 23-án hitelesített meghatalmazások alapján – a sorokújfalui birtokot és tartozékait Szapáry László gróf számára jegyezték be a tulajdoni lapon.¹¹⁷ Szapáry Géza október végén vette át a korábbi bérlőtől az épületet és az uradalmat, közben kibérelte a kisunyomi vadászterületet is, ahol vadászatokat szándékozott tartani, de a tervei között egy fácános létesítése is szerepelt.¹¹⁸

A korabeli sajtó szerint – még korábban – Pázmándy Dénes¹¹⁹ felkereste Mikos bárót, akinek felajánlotta az ügynöki segítségét az uradalom eladásával kapcsolatban. *„Ezen minőségében 8300 frtot szorított ki a bárótól, s annak ellenében egy okmányt adott a bárónak, melyben becsület szavával köti le, hogy ha nevezett uradalmat [olyó] évi március 1-éig Shoessbergnek el nem adná, akkor báró Mikosnak a szenzáldij czímen felvett 8300 frtot*

114 A szécsiszigeti és muraszombati Szapáry család a Veszprém megyei Szápár községtől vette a nevét. Az első ismert őse Szapáry György 1560 körül élt, ennek a fia István Győr vármegyébe származott. A család gazdagságának alapját Szapáry Péter alapozta meg, aki 1687-ben Széchy Juliától megvette a muraszombati uradalmat a hozzá tartozó 40 faluval és pusztával együtt, s ezzel Vas vármegye első földesurai közé lépett. 1688-ban ezekre a birtokokra királyi adományt, 1690-ben Muraszombat örökös ura címet kapta. Szapáry Péter és Miklós 1722-ben grófi rangot kapnak. *Reiszig Ede*: Vasvármegye nemes családai. In: Balogh Gyula et al.: Vasvármegye. Szerk. Sziklay János, Borovszky Samu. Bp., 1898. (továbbiakban: Balogh et al., 1898.) 573. p. (Magyarország vármegyéi és városai; 3).

Szapáry Géza gróf (Pozsony, 1828. szeptember 17. – Budapest, 1898. április 5.) tanulmányai elvégzése után, 1848 elején fiatal és tehetséges főhadnagy a szász király nevét viselő császári királyi vértess ezredben szolgált. 1848 márciusa után kilép a császári katonaságtól és visszajön Magyarországra, ahol felajánlja szolgálatait a Batthyány-féle honvédségnek. A 2. huszárezredhez kerül, a lángvörös csákójú Hannover-huszárokhoz, ahol kapitányként harcolja végig a magyar szabadságharcot. A világosi fegyverletétel után, mint volt osztrák tisztet 8 év várfogságra ítélték, amelyből rövid időt töltött az aradi várban, de viszonylag hamar megkegyelmezték neki. Külföldre ment, Párizsban élt, módszeresen és nagy elszántsággal tanulta a korszerű gazdasági és a mezőgazdasági módszereket. Ő is mintagazdaságot kívánt itthon létrehozni, és úgy gondolta, hogy az egyoldalú magyar gabonatermesztéssel szemben mást is meg kell próbálni. Közel 10 évi távollét után ismeretekben gazdagon tért haza, ahol átvette birtokainak vezetését. 1861-ben, majd 1865-ben Szapáry Géza a muraszombati kerület országgyűlési képviselőjeként, utána 1867-től Zala vármegye főispánjaként, majd 1873-tól Fiume (ma: Rijeka, Horvátország) kormányzójaként tevékenykedett. Szapáry kezdi el a kikötőben rejlő lehetőségeket módszeresen kihasználni, s olyan sikeresen dolgozik, hogy az 1. világháború előtt Fiume megelőzi Triestet (ma: Trieste, Olaszország). Amikor Szapáry abbahagyja a politikát, természetesen megkapja a magas kitüntetéseit, zászlósúr és főudvarmester címmel jutalmazták. Gróf Szapáry Géza. = VÜ, 1898. ápr. 10. 245. p.

115 Szapáry László gróf (Perkáta, 1864. május 16. – Bécs, 1939. október 12.) A közös pénzügyminisztériumban teljesített szolgálatot, majd Fiume kormányzója 1896 és 1903 között. Ettől fogva tevékenyen részt vett a főrendiház munkájában, majd a trianoni döntés után újra diplomáciai szolgálatot vállalt. 1892 és 1924 között a Magyar Királyság londoni követe, az ottani diplomata társaságban Szapáry a legjobbak közé számított, a magyar-angol kapcsolatokat a semmiből ő teremteette újra.

116 A sorokújfalui uradalmat ... = Rábavidék, 1891. márc. 15. 5. p.; A sorokújfalui uradalom eladva. = Vvm., 1891. márc. 8. 5. p.

117 MNL VaML Szombathelyi járásbíróság iratai. Telekkönyvi iratok. Telekkönyvi betétek (továbbiakban: Szh. tkv. bet.) Sorokújfalui 1. betét B. tulajdoni lap 18.

118 Szapáry Géza gróf. = Pesti Hírlap (továbbiakban: PH), 1891. okt. 21. 7. p.

119 Pázmándy Dénes (Kömlöd, 1848. július 10. – Bp., 1936. április 22.) politikus, publicista, országgyűlési képviselő, 1919-ben a szegedi ellenforradalmi kormány képviselője Párizsban.

rögtön visszafizeti”.¹²⁰ Ez a közvetítés nem sikerült és az uradalmat másnak adták el. A báró ezért felszólította Pázmándyt, hogy fizesse vissza a közvetítői díjat, de ő ezt nem tette meg. Sőt, mint kiderült Szapáry is „*meg akarta pumpolni*”¹²¹ ebben az ügyben. Végül ez a probléma úgy oldódott meg, hogy a báró mikosdi uradalmát Pázmándy ügynökösködése mellett 1891 őszén sikerült eladni Zierer Vilmos bécsi bankárnak, aki így megszolgált a korábban megelőlegezett fizetséget.¹²² Ezt követően, Mikos János 1892-ben a családi sírboltot is eladta.¹²³ Szapáry Géza 10.000 forintért vásárolta meg a Mikos család beleegyezését, hogy a mauzóleumot átalakíthassák családjuk kriptájává. Ennek során levették az épület homlokzatáról a korábbi címet és a Mikos házaspár tetemeit kivették a szarkofágból, amelyeket a mauzóleum boltíve alá, a pincébe raktak le. Helyükre a későbbiekben Szapáry Géza és feleségének koporsói kerültek elhelyezésre.¹²⁴

Az új tulajdonos ebben az időszakban – 1892 és 1895 között – jelentősen bővítette, ill. átépítette a sorokújfalui kastélyt, bár erre vonatkozó dokumentumok nem találhatók a Magyar Nemzeti Levéltár Vas Megyei Levéltárában. Az épület bővítési terveinek elkészítésére Meinig Arthur¹²⁵ építészrt kérték fel, aki számos magyarországi rezidencia tervezőjeként ismert. Meinignek az 1890-es évekre kialakult már a jellegzetes építészeti stílusa, amely nagyban hasonlított a Loire-menti kastélyoknál alkalmazott megoldásokra. Rozsnyai József doktori értekezésében ide sorolja a tiszadobi, nagykárolyi (ma: Carei, Románia), a stomfai (ma: Stupafa, Szlovákia), a rumi, valamint a bályoki (ma: Balc, Románia) kastélyt is, bár ez utóbbinak nem ismerjük a tervezőjét. „*Az 1890-es években két barokkizáló vagy neobarokk kastélyt tervezett az építész, az egyiket a Vas vármegyei Sorokújfalun (ma: Sorokpolány), a másikat a Szabolcs vármegyei Vencsellőn (ma: Gévavencsellő). A kastélyok nem tartoznak Meinig főművei közé.*” – jegyzi meg Rozsnyai a dolgozatában.¹²⁶ Az épület átalakítása során a barokk architektúra a tömegképzésében, a nyolcszögű saroktorony és manzárd kupola révén, és a főhomlokzati lépcsősorok formájában jelenik meg. A rokokó díszítések is láthatóak ekkor a homlokzaton, valamint a belső terekben.¹²⁷ Több forrás is megemlíti Meinig szerzőségét, de a legfontosabb ezek közül Martin Pietzsch visszaemlékezése, aki szerint a Park Club kidolgozása közben két kastély – Károlyi gróf városi palotájának és a sorokújfaluinak – az átalakítási terve hárult rá. Rozsnyai szerint Meinig alkalmazottjaként 1892 és 1894 között dolgozott Pietzsch Magyarországon, ő azonban nem járt a helyszínen, hanem fényképek és az építész vázlatai alapján készíthette el a kivitelezési rajzokat.¹²⁸ „*Nem tudjuk, milyen mértékben határozta meg a tervek elkészítése előtt a kastély stílusát, formavilágát, belső beosztását, de úgy tűnik meghatározó szerepe volt Pietzschnek a terv elkészítésében, talán egészében ő készítette.*”¹²⁹ – állapította meg Rozsnyai az építőmérnökről

120 A báró Mikos – Pázmándy ügysz. = Vvm., 1891. máj. 24. 6. p.

121 Uo.

122 Pázmándy – Mikos ügy megoldást nyert. = Vvm., 1891. máj. 31. 5. p.; lásd még Sisa, 1994. 394. p.

123 Eladott sírbolt [Sorok-Újfalun]. = Muraszombat és Vidéke, 1892. okt. 6. 3. p.

124 P. P., 1917. 11. p.

125 Meinig Artúr (Waldheim, 1853. november 7. – Bp., 1904. szeptember 14.) építész, aki számos vidéki főúri kastélyt és újbarokk stílusú paloták egész sorát épített a fővárosban (Wenckheim-, Emmer-, Hunyady-, Gericzy-palota stb.).

126 Rozsnyai József: Neobarokk építészet Magyarországon az Osztrák–Magyar Monarchia idején különös tekintettel Meinig Arthur építész munkásságára. Doktori disszertáció. Eötvös Lóránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar. Bp., 2011. 228. p.

127 Uo.

128 Rozsnyai József: Meinig Arthur. Bp., 2018. 122–123 p. (Az építészet mesterei)

129 Rozsnyai, 2018. 123. p.

kiadott kötetében. Nem tudható tehát, hogy a stílusválasztás – Szapáry Géza, Meinig Arthur vagy Martin Pitzsch közül – döntően kinek az érdeme, de az biztos, hogy az átalakítás lehetőségeit meghatározta korábbi 16 szobás barokk épület tömbje. A kastély architektúrája talán ezért is egyedülálló Meinig életművében, mivel egy sajátos barokk, de a német reneszánszsal is rokon formakincs jellemzi az épület karakterét.¹³⁰

De nemcsak a kastély került megújításra, hanem a hozzátartozó park is ekkor nyerte el a ma is látható térszerkezetét. 1892-ben Szapáry Géza vízjogi ügyekben fordult az alispáni hivatalhoz, hiszen a megfelelő tájképi kastélypark kialakításához szükségesnek tartották a Sorok patak vizének visszaduzzasztását.¹³¹ A következő évben már Szapáry László írt kérelmet a hatóságokhoz a vízmű építési ügyében.¹³² A benyújtott tervek ellen a szakértők részéről nem történt észrevétel, így azt elfogadták.¹³³

1895 júniusában a helyi sajtóban megemlézték, hogy Szapáry Géza főudvarmester a sorokújfalui birtokán tartózkodott, ahonnan családjával a muraszombati (ma: Murska Sobota, Szlovénia) kastélyába utazott tovább. Elképzelhető, hogy a gróf látogatása során az ott zajló munkálatokat, vagy a már elkészült épületet és parkot tekintette meg.¹³⁴ Közben 1895 szeptemberében Szapáry Géza kisebbik fia, Pál¹³⁵ gróf „*aki közéletünkben máris jelentékeny szerepet játszik a budapesti egyetemen államtudományi vizsgát tett.*”¹³⁶ 1897-ben Szapáry László grófot – aki a román királyné mellett szolgálattelvő kamarásként ténykedett – a román király országa tisztí keresztjével tüntette ki, és a királyné sajátkezű aláírásával ellátott arcképével jutalmazta.¹³⁷

1898. április 6-án Szapáry Géza gróf Budapesten elhalálozott,¹³⁸ a főudvarmestert fekete díszmagyarba öltöztették és a budapesti Szép utcai palotájának fogadótermében ravatalozták fel. A koporsót ezt követően Sorokújfaluba szállították, ahol a „*Szapáry családnak ősi temetkezőhelye van.*”¹³⁹ A „Pesti Napló” a halálesetrel kapcsolatban tévesen jegyezte meg, hogy a gróf tervei alapján építették a márványkápolnát a családi sírbolttal, és ebbe sírboltba helyezték el az elhunytat.¹⁴⁰ A főudvarmester végrendeletét Budapesten a IV. kerületi járásbírószágon bontották fel, amelyet még 1897. május 26-án hitelesített Kiss Aladár közjegyző. Az elhunyt vagyonát 5 millió forintra becsülték, amelyből Szapáry László örökölte a sorokújfalui, a szenterzsébeti (ma: Sibiu városrésze, Románia), a szentesi, a perkáti (ma: Nagyperkáta) és a muraszombati uradalmakat, míg a rácszentpéteri (ma: Sánpetru Mare, Románia) és a gyálai (ma: Đala, közigazgatásilag Novi Kneževachoz tartozik, Szerbia) birtokok Pál nevére kerültek. A muraszombati uradalom jövedelmei haláláig az özvegy grófnét illették meg.¹⁴¹

130 Uo.

131 VaML MNL Vas vármegye alispánjának iratai. Közigazgatási iratok (továbbiakban: Vvm. alisp. ir.) VI. 214/1892.

132 MNL VaML Szombathelyi járásí főszolgabíró iratai. Közigazgatási iratok 8731/1893.

133 MNL VaML Vvm. alisp. ir. VI. 214/1892.

134 Szapáry Géza családjával ... = Szombathelyi Újság (továbbiakban: SZÚ), 1895. jún. 16. 6. p.

135 Szapáry Pál gróf (Budapest, 1873. április 1. – Bécs, 1917. január 31.) császári és királyi kamarás, Fiume kormányzója 1905-ben, majd országgyűlési képviselő, a magyar főrendiház tagja, a Magyar Keresztényszocialista Párt első elnöke. *Katona Tamás: A Szapáryak szerepe a magyar történelemben a kiegyezéstől.* = VSZ, 1997. 2. sz. 234–235. p.

136 Szapáry Pál gróf ... = SZÚ, 1895. szept. 15. 6. p.

137 Szapáry László gróf kitüntetése. = SZÚ, 1897. okt. 3. 6. p.

138 Gróf Szapáry Géza. = VÚ, 1898. ápr. 10. 245–246. p.

139 A főudvarmester halála. = Pesti Napló (továbbiakban: PN), 1898. ápr. 6. 3. p.

140 Uo.

141 A főudvarmester temetése. = Budapesti Napló, 1898. ápr. 8. 3. p.

Az ekkor megjelent Vas vármegye című monográfiában a következőket jegyezték meg, hogy „itt van gróf Szapáry László orsz[ággyűlési] képviselő nagyszabású, főúri ízléssel és kényellemmel berendezett új kastélya és szép parkja. A kastélyban számos, a híres olasz Morosini-féle gyűjteményből származó műtárgy van.”¹⁴² A rezidencia szobáiról, berendezéseiről, műtárgyaitól az ismert budapesti fotográfus, Klösz György¹⁴³ készített fényképeket, amelyekből több közlésre is került.¹⁴⁴ A fényképész nagyszabású vállalkozásba kezdett a 19. század végén, amikor is 65 nagybirtokos család közel 100 kastélyáról, mintegy 430 fotót alkotott. Az ország 30 vármegyéjére kiterjedő munkája minden tájegységet érintett, ahol várakat, kastélyokat, kúriákat örökíthetett meg. Ezeket a fényképeket Budapest Főváros Levéltára őrzi három albumban beszámozva és sorozatokba rendezve.¹⁴⁵ A Szapáry család muraszombati, sorokújfalui és rácszentpéteri kastélyai is 10–10 felvételen kerültek megörökítésre.¹⁴⁶

A sorokújfalui rezidenciáról 1895 és 1899 között megörökített képeken látható az épület főhomlokzata, a hátsó traktusa, az oldalnézete, az úgynevezett úriszoba, az ebédlő, a nagyszalon, az előcsarnok és a kastély park részlete a felduzzasztott patakkal együtt.¹⁴⁷ Az egyemeletes épület alaprajza U alakú, és a főhomlokzat bal oldali sarkán nyolcszögű torony emelkedik kétemeletes magasságba, tetején laternával és azon zászlórúddal.¹⁴⁸ „Az archív fényképfelvételek tanúsága szerint a kilenc tengelyes homlokzat középső három szakasza alkotja a középrizalitot, amelynek középső földszinti ajtaja volt a kastély kerti bejárata, amelyhez két íves lépcső vezetett. A kastély ablakai egyenes záródásúak, amelyek fölött a földszinten szegmensíves oromzatok sorakoztak... az épület U alakjának szárai által közrefogott kis udvarban is nyílt egy díszes bejárat, amelyet szögletesen tört, emelt szemöldök-párkány díszített, rokokós díszű szemöldökmezővel. A kis díszudvar középrizalítja fölött a főhomlokzathoz hasonló, de egyszerűbb oromzat emelkedik.”¹⁴⁹ – állapította meg Klösz fotói alapján Rozsnyai József.

A családi gyász ellenére, 1898. július 9-én az ifjú Szapáry Pál Varsóban oltár elé vezette Przezdziecka Mária Lujza grófnét,¹⁵⁰ aki meghitt barátnője ekkor Stefánia királyi hercegnőnek.¹⁵¹ Az esküvőt megelőző napokban az ifjú pár megvásárolta László gróftól a sorokújfalui uradalmat, és a pazarul berendezett kastélyt.¹⁵² Szükség is volt a megfelelő otthonra, hiszen 1899. április 27-én a kastélyban egészséges fiúgyermek született grófnak, aki a nagyapja után a Géza keresztnévet kapta.¹⁵³

1899 nyarán az új tulajdonos nagylelkűen felajánlotta a Magyar Vöröskereszt Egyesületnek, hogy egy esetleges háború esetén a frissen megszerzett kastélyában 16 sebesült köz-

142 *Vende Aladár*: Vasvármegye községei. In: Balogh et al., 1898. 96–97. p.

143 Klösz György (Darmstadt, 1844. november 15. – Bp., 1913. július 4.) fényképész, festő, a városfotózás egyik legjelentősebb alakja.

144 *Baji Etelka – Csorba László*: Kastélyok és mágnesek. Bp., 1994. (továbbiakban: Baji – Csorba, 1994.) 29. p.

145 *Lugosi Lugo László*: Klösz György élete és munkássága, 1844–1913. Bp., 2002. 80. p.

146 Uo.

147 Fortepan/Budapest Főváros Levéltára. Hu. BFL. XV. 19. d. 1. 11.046 – 054., 1.13.041.

148 Rozsnyai, 2018. 213. p.

149 Uo.

150 Főúri esküvő. = Hazánk, 1898. júl. 18. 4. p.

151 Gróf Szapáry Pál. = Magyar Szalon, 1902–1903/2. 39. köt. 802. p., Hamarosan nagy öröm érte a fiatal párt, hiszen 1899. április 26-án Sorokújfalun megszületett a gróf első gyermeke, Szapáry Viktor László Konstantin Mária Antal Stanislaus. *Gudenus János József*: A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája. 4. köt. Bp., 1998. 16. p.

152 1899. július 6-án kelt adásvételi szerződés alapján Szapáry Pál gróf és felesége, budapesti lakosok nevére egyenlő arányban került bejegyzésre a sorokújfalui uradalom. MNL VaML Szh. tkv. bet. Sorokújfalu 1. betét B. tulajdoni lap 19–20.

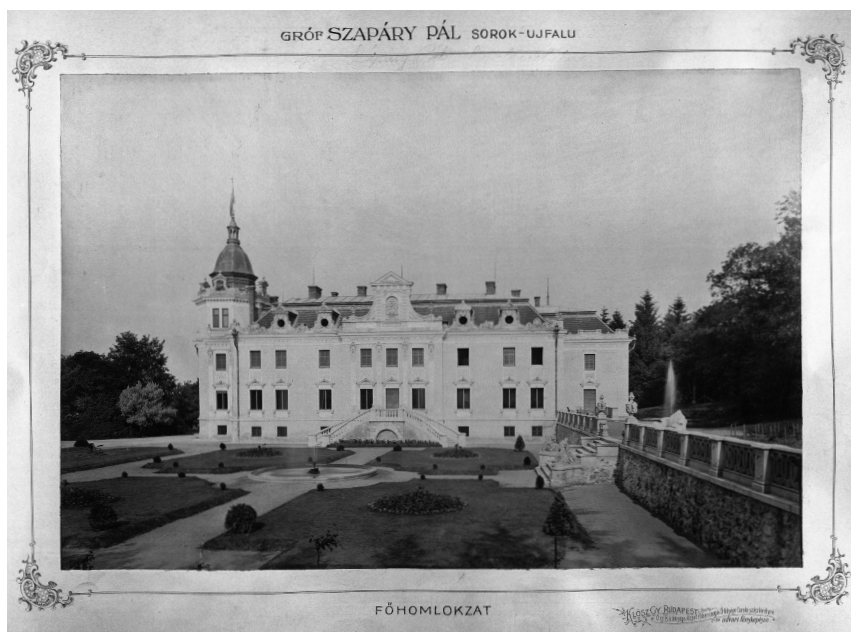
153 A legifjabb Szapáry gróf. = BH, 1899. ápr. 28. 5. p.

A MÚLTNAK KÚTJA

BAJZIK ZSOLT: A SOROKPOLÁNYI KASTÉLY TÖRTÉNETE

A sorokújfalui kastély oldalnézete, 1890-es évek (Fortepan 83143)

A sorokújfalui kastély főhomlokzata, 1890-es évek (Fortepan 83145)

A sorokújfalui kastély bejárati homlokzata, 1890-es évek (Fortepan 83138)

A sorokújfalui kastély parkjának részlete, 1890-es évek (Fortepan 83138)

A MÚLTNAK KÚTJA

BAJZIK ZSOLT: A SOROKPOLÁNYI KASTÉLY TÖRTÉNETE

A sorokújfalui kastély étterme, 1890-es évek (Fortepan 83142)

A sorokújfalui kastély tánc terme, 1890-es évek (Fortepan 83146)

katonát és négy tisztet a saját költségén elhelyez. Az ígéret szerint, erre a célra hét szobát kívánt berendezni, és a parkot is a sérültek rendelkezésére szándékozott bocsátani.¹⁵⁴

Az elkövetkezendő esztendőben sebesültek helyett előkelő vendégek tömege érkezett a grófi kastélyba. Az első látogatók egyike még 1899 nyarán Stefánia, az özvegy trónörökös, aki Szombathelyről Szapáry Pál négyesfogatán utazott a sorokújfalui kastélyba, ahol 2 napig vendégeskedett.¹⁵⁵ Ehhez az eseményhez kapcsolódóan terjedelmes cikkben számoltak be a vasi rezidenciáról és tulajdonosairól a „Magyarország és a Nagyvilág” című képes napilapban: *„Ezen a nyáron ösmeretessé vált az a vas megyei kis falucska, amely Sorok-Ujfalu néven szerepel ... Egy látogatás emelte ki az ösmeretlenség homályából s tette sokak számára irigyletté. Boldogult trónörökösünk özvegye, a bájos Stefánia főhercegasszony töltött itt néhány napot Szapáry Pál gróf és nejének vendégszerető kastélyában.*

A fiatal főúr kinek arcképét ritka szép nejével együtt e számunkban bemutatjuk, ahhoz a jeles családhoz tartozik, mely a mellett, hogy politikai és közéletünkben mindig elsőrangú szerepet játszott, kiválóan bírja az uralkodó rokonszenvét. A Szapáryak jó magyar hazafiak és hűséges hívei a dinasztának. Gyula gróf, az egykori miniszterelnök, a politikus élet egyik kapacitása; István, mint Magyarország első vármegyéjének évtizeden át volt főispánja jutott közszeretethez; a boldogult Géza gróf a fiumei kormányzóí székben szerzett érdemeket, majd mint magyar főudvarmester kölcsönzött az udvari méltóságoknak nagyobb fényt és súlyt egyéniségének imponáló és lebilincselő tulajdonságaival. Jeles képességeit mindkét fia: László és Pál grófok egyaránt örökölték. Szapáry László gróf, az idősebbik, korábban kilépett a politikai küzdőterre, s ma már valóságos belső titkos tanácsosa Ő felségének és kormányzója Fiumének. A sorok-ujfalui kastély ura, Szapáry Pál gróf, még fiatalember; de nemcsak az arisztokrata világ kedvence, hanem ösmeretes és rokonszenves alak a fővárosban, főként írói és művész körökben. Még egyetemi hallgató korában résztvett minden művészeti mozgalomban és számos jótékony célú multság sikerét biztosította nemcsak lelkes buzgalomával, hanem személyes közreműködésével. Kitűnő zeneértő, czimbalmon igazi virtuóz. Egyetemi tanulmányai befejeztével a földművelésügyi minisztériumban vállalt állást, hol szorgalmával és alapos képzettségével tűnt ki. Atyjának tavaly történt halála után búcsút kellett vennie a tisztviselői pályától, melyen fényes jövő várt reá s a praktikus gazdálkodáshoz fogott a nagykiterjedésű birtokokon. De csak rövid ideig volt egyedül. Tavaly nyáron nőül vette Przedziecki Mária Lúja grófnőt, Lengyelország egyik szépségét, kire valóban találóak Millöcker szavai. A lengyel nőben egyesülnek a többi összes bájai. A fiatal pár állandó tartózkodási helyül Sorok-Ujfalut választotta, mely régebben a báró Mikos család tulajdona volt, de még boldogult Szapáry Géza gróf megvásárolta és László fiának hagyta örököül. Pál gróf az évben [1899-ben] bátyjától vette meg a birtokot, melyen a kastélyt a boldogult főudvarmester építtette. A fiatal főúr szenvedélyes gazda és mint ilyen kivált a lótenyésztésre fordítja figyelmét. Négyes fogatai feltűnést szoktak kelteni a kiállításokon és az ügetőversenyeken. E nyáron is egy fogata annyira megtetszett Stefánia főhercegasszonynak, hogy még ott időzése alatt megvásárolta. A sorok-ujfalui kastély, mint a mellékelt kép is mutatja igen izléses és csinos épület. Szép park környezi, melyre a grófné nagy gondot fordít. A termék finom izléssel vannak berendezve. Az egyikben, amelyet bemutatunk Morosini grófné hagyatékából származó régi velencei bútorok vannak. A falon függő kép hírneves olasz festő műve. Télen a fiatal pár valószínűleg a főváros lakója lesz...”¹⁵⁶

154 A sebesültekért. = PH, 1899. jún. 20. 8. p.

155 Az özvegy trónörökös Sorokújfaluban. = PN, 1899. jún. 17. 5. p.

156 Sorok-ujfalusi kastély. = Magyarország és a Nagyvilág, 1899. szept. 30. 10. p.

A MÚLTNAK KÚTJA

BAJZIK ZSOLT: A SOROKPOLÁNYI KASTÉLY TÖRTÉNETE

Gróf Szapáry Géza
(Österreichische Nationalbibliothek. Bildarchiv Austria 7307757)

Az újságcikkben említett Morosini-féle gyűjtemény örökség útján jutott a Szapáry család tulajdonába. 1884-ben elhunyt Gattenburg-Morosini Lorendana grófnő és a hagyatékának harmadát Szapáry Géza örökölte. Az ő nagyapja, Szapáry József¹⁵⁷ 1799. január 15-én vette feleségül Gattenburg Johanna grófnőt, aki 1812. április 15-én halt meg Pozsonyban és az ő révén kapták meg a gyűjtemény egy részét.¹⁵⁸

Gróf Szapáry László
(Österreichische Nationalbibliothek.
Bildarchiv Austria 7890688)

A nagyméretű festmények eleinte a muraszombati kastély termeit díszítették, mivel a velencei hagyaték nagyobbik felét először ott helyezték el. A kincsek többségét csak később szállították a budapesti Szép utcai palotába. A sorokújfalui kastélyba 16–17. századi késő reneszánsz és barokk portrék, családi arcképek, velencei bútorok, velencei–muranói üvegek és ezüstök kerültek. „*Ami meglepő, az a kastélyban lévő hatalmas mennyiségű keleti szőnyeg, nagyrészt imaszőnyeg volt.*”¹⁵⁹ – állapította meg Mrávik László tanulmányában. A sorokújfalui kastély belsejéről készített Klösz-fotók jól dokumentálták az épület enteriőrjét, a falakon elhelyezett festményeket és a szalonok bútorzatát.¹⁶⁰

Ebben a korszakban az embereket rendkívüli módon érdekelte a lapok társasági rovataiban olvasható híryanag az arisztokraták viselt dolgairól, a bálokon, a politikai, jótékonykodási és kulturális eseményeken való részvételükről. Ezért is számolt be folyamatosan a helyi sajtó a Sorokújfaluban zajló eseményekről, az ott vendégeskedő előkelőségekről.¹⁶¹

1900 júliusában előkelő főúri társaságot látott vendégül a kastélyában a házigazda, aki a vendégek szórakoztatására üveggömb lövészetet rendezett, amelyen Zichy István gróf,¹⁶² Latinovits Ernő,¹⁶³ Förster Ottó¹⁶⁴ és Sibrik Kálmán vett részt.¹⁶⁵

157 Muraszombati, széchenyi és szapári Szapáry József gróf (1754 – Pozsony, 1822. április 22.) császári és királyi kamarás, író és Fejér, Moson és Szerém vármegyék főispánja.

158 Műkincsek halála. = Új Idők, 1908. 1. sz. 63–64. p.

159 Mrávik László: Jankovich Miklós és a magyarországi műgyűjtés a 19. század első felében. In: Jankovich Miklós (1773–1846) gyűjteményei. Szerk. Mikó Árpád. Bp., 2002. 371. p. (A Magyar Nemzeti Galéria kiadványai; 2002/1.)

160 Fortepan/Budapest Főváros Levéltára Hu. BFL. XV. 19. d. 1. 11.046 – 054., 1.13.041.

161 Baji – Csorba, 1994. 59. p.

162 Zichy és vászonkeői Zichy István gróf (Újfalú, 1865. április 8. – Újfalú, 1921. június 16.) földbirtokos, országgyűlési képviselő.

163 Borsodi és katymári Latinovits Ernő (Pest, 1854. március 27. – Bp., 1911. február 1.) országgyűlési képviselő.

164 Förster Ottó (Pécsvárad, 1854. – Bp., 1911. május 13.) katonatiszt, sárvári országgyűlési képviselő, balozsameszgyesi (ma: Meggyeskovácsi) földbirtokos.

165 Üveggömb-lövészet Sorki-Ujfaluban. = Vvm., 1900. júl. 26. 5. p.